

Gheorghe Țane-Urucu

Amintirile unui olah

(De la Găureni la București)

Ediție îngrijită de Rodica Tiniș

CUPRINS

Notă asupra ediției	5
În loc de prefață.....	7

GĂURENI (1930 – 1937)

Vipera	11
Svoboda, Nadejda și Gheorghe Doța.....	15
Plapuma de zestre	17
Cârciuma lui Pascu Iancu și educația mea ..	19
Plecarea Domnișoarei	23
Ghițulica.....	26
Despre daruri	29
La Plevna	31
Șaro și Brezoi.....	33
Cum am cumpărat-o pe Maica	37
Moș Lincă Urucu.....	40
Bufnița și Mama mea, Maria	41
Pisana, nora lui Pascu Iancu și vrăjile	43
Dumitru Foamete și vremurile noi.....	46

Respect pentru oameni și cărți

Unchiul Petko și Moș Moni	50
Manea Neațu Cuzma ale Țane	56
Mama mea, Maria.....	60
Sivușca	65
Murgea și fratele lui	69
Esperanto.....	73
Casa noastră.....	75
Tata și amintirea războiului.....	77
Moașa satului	78
În șira cu paie.....	80
La bunici.....	82
Sașo și câștigul minunat.....	84
Durerea lui Doța.....	88
Lumea politicii.....	93
Mătușa Dița și coliva	95
Plecarea Unchiului Petko.....	97
Viena.....	101
Gura satului	103
Bicicleta	106
O prietenă de nădejde.....	107
Tata și Gheorghe Mița.....	109
Plecarea la Muselievo.....	110
După un an și-o zi	115
Mașina de cusut și Hitler	117

Eu și arheologia. Moș Lincă și Londra.....	119
Despre învățătură.....	124
La pescuit.....	128
Peștorii.....	132
La seceriș.....	146
Roza.....	150
Sân'Toader.....	152

NICOPOLE (1937–1938)

Drumul spre Nicopole.....	159
Primele zile de liceu.....	166
Gașnik Smotan Vlah.....	171
Inspectia paternă.....	174
Kali și Zorka.....	178
Vacanța și Moș Trifu.....	184
Mătușa Svoboda.....	189
Kolev.....	195
Hassan Talipov.....	196
Mihailov.....	200

SOFIA (1938 – 1943)

Obstacole.....	203
Spre Sofia.....	212
Un noroc neașteptat.....	221

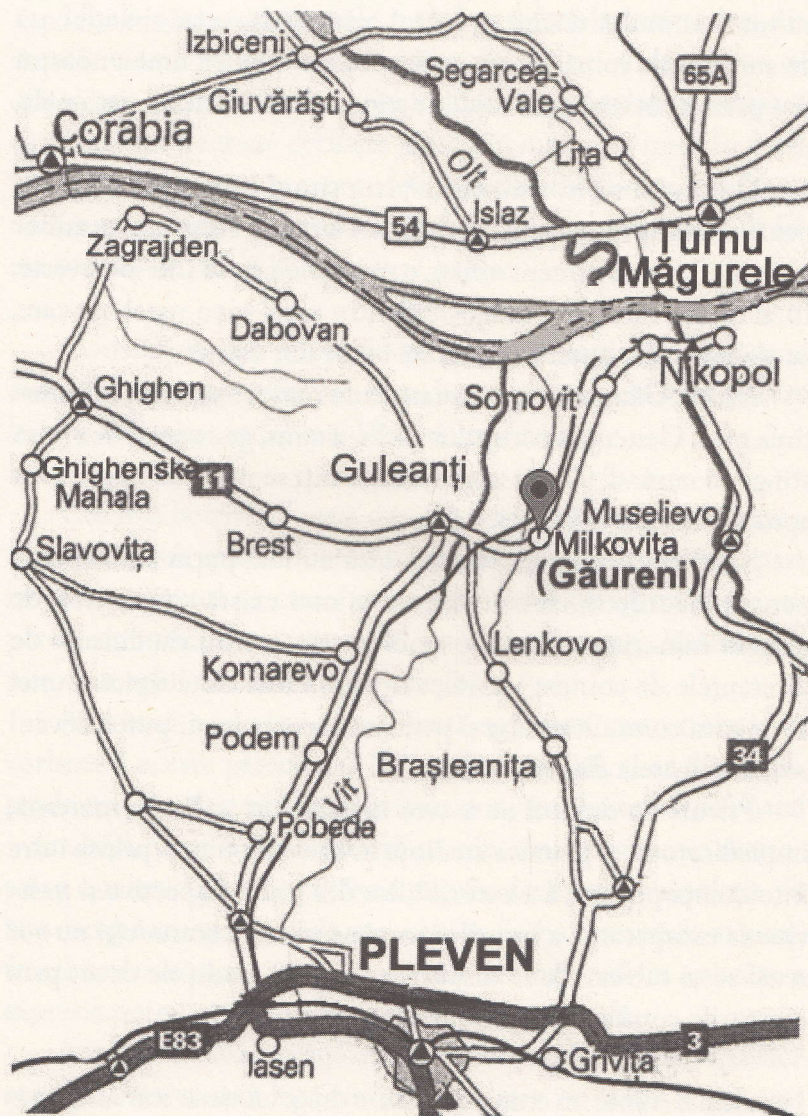
La Liceul Român	228
La poliția din Plevna.....	234
Așteptând „Internaționalul”.....	239
Din nou acasă	243
Am fost scutit de răzbunare	245
La Dunăre.....	247
Înapoi la liceu.....	249
Fotbal și politică.....	253
O întâlnire providențială	259
Vera și „Ajutorul Roșu”	266
Începutul verii 1941	271
Andrei-Năucu Apăuniței	277
Cristea Moțea	280
Mustrare părintească.....	285
Doi ani cât zece.....	288
Monologul ofițerului	292
În ajunul emigrării	293
La Ruse.....	297

BUCUREȘTI (august 1943 – iulie 1944)

Pe malul românesc al Dunării	305
Sosirea în București.....	309
Sergentul-major Geană.....	311
La Coana Lumânărească	315

Respect pentru oameni și cărți

În gara Obor	319
Spre căminul „Matei Voievod”	320
Bombardamentul	323
Rănile orașului	333
La izvorul lui Eminescu	337
La Percepția Fiscală și la Birtul Popular....	342
La spitalul „Floreasca-Nou”	349
Prima victorie.....	357
ANEXĂ.....	359

GĂURENI

(1930 – 1937)

Vipera

Dunărea se revărsase până la marginea satului nostru. Nu era ceva neobișnuit pentru cei din Găureni, veche așezare sud-dunăreană, menționată în scrieri și sub numele de Gaurene, Gavreni sau Gawren (iar acum numită Milkovița). Localnicii știau că, o dată la câțiva ani, fluviul inunda o bună parte din lunca râului Vit, sau Vghipt, cum îl numeam noi, iar apoi, când se retrăgea, lăsa în urmă un mâl bogat, atât pe pământurile din vale, cât și pe fundul bălții Strâmba, mlaștina din vecinătatea râului. De teama inundațiilor, vatra satului a fost ridicată pe povârnișul unui deal aflat la est de râu – un deal nu prea înalt, care pornește de la colinele Plevnei, înaintează spre nord, ajunge la Găureni, trece mai departe și se termină, brusc, la Dunăre, de parcă un uriaș l-ar fi oprit din drum pentru ca să lase cale liberă marelui fluviu.

Inundația din acea primăvară a fost prima pe care o țin minte. Când, de pe vreun dâmb, îți aruncai privirea către apus, nu vedeai, până la orizont, nimic altceva decât apă. Albia șerpuitoare a Vghiptului se mai ghicea doar după vârfurile sălciilor, care acum ieșeau deasupra apei cam de-o palmă, atâta cât îi trebuia unui bărbat ca să le apuce cu mâna și să-și tragă luntrea pe deasupra locurilor de pe malurile râului, pe deasupra hățșurilor bălții Strâmba și pe

Respect deasupra pădurii. Multe dintre vietățile câmpului – iepuri sălbatici, șobolani, arici, șerpi – se refugiaseră prin curțile oamenilor.

O viperă, care se aciuse printre pietrele de pe lângă șanțul din fundul curții noastre, se făcuse ghem și se dezmorțea la soarele călduț de primăvară. Din când în când, își scotea limba lungă și despicată în direcția unui cocoș care se tot plimba prin preajma ei, privind-o cu suspiciune, când cu un ochi, când cu celălalt.

De la oarecare distanță, urmăream fascinat această scenă. Venind dinspre șopron, de unde luase un par, Tata se apropie încet de șanț și, cu o mișcare scurtă și puternică, lovi în plin colacul de viperă. Sângele țâșni în mai multe locuri.

În acea clipă, se auzi poarta scârțâind, și apăru Kutev, profesorul de gimnastică de la progimnaziu, un tânăr înalt și arătos, dar tare îngâmfat, care la noi în casă nu se prea bucura de simpatie. Ca de obicei, vru mai întâi să se asigure că nu-l paște nicio primejdie. Strigă:

— Nea Marine, pot să intru? Câinii sunt legați?

Șaro și Brezoi, care își făceau siesta lângă casă, scoaseră două-trei mârâituri indiferente, vrând parcă să spună că nu se sinchiseau ei de un asemenea musafir. Tata îl îndemnă pe Kutev să se apropie și, parcă scuzându-se, îi arătă vipera rănită. Aceasta se zvârcolea cu atâta disperare, că-mi făcea rău s-o privesc. Kutev însă gusta spectacolul. Îi zise lui Tata:

— N-o omorî de tot, nu-i strivi capul, că-mi trebuie mie.

— Dar la ce vă poate folosi o viperă rănită? se minună Tata.

— Ei, vreau și eu s-o cercetez, răspunse Kutev, cu un aer superior. Niciodată n-am văzut o asemenea lighioană de aproape. Fii bun și pune-mi-o într-o paporniță cât timp eu mă duc să vorbesc cu domnișoara Dobrinka.

— Domnișoara nu-i acasă, am zis eu repede, fericit că pot să-i dau o veste proastă.

Profesorul de gimnastică trecea pe la noi destul de des, pentru că-i făcea curte Dobrinkăi, domnișoara învățătoare care stătea la noi în gazdă. Deși eu abia împlinisem șapte ani, îmi dădeam seama că Domnișoara nu se bucura prea mult la vederea lui. Adesea îl expedia urgent, iar el își lua tălpășița bosumflat, fapt pe care îl înregistram cu satisfacție. Și de data aceasta, mi-a făcut mare plăcere să văd că-și ia repede rămas-bun și pleacă, ducând cu el „lighioana”.

Kutev, ca toți dascălii care se perindau prin Găureni în acei ani, era bulgar. Deși satul nostru era sat de români, sau *vlahi*, cum ne ziceau bulgarii, la școală se preda numai în bulgară, căci, sfidând evidența, statul bulgar nega existența etniilor minoritare și, în consecință, nu asigura, la niciun nivel, învățământ în limbile acestora. Nicăieri în Bulgaria nu exista atunci, în 1930, și nu există nici azi, în 1990, o singură școală primară în care românilor să li se predea, măcar o oră pe zi, limba lor maternă. Această politică a constituit, și mai constituie, un pilon important al strategiei de asimilare forțată a minorităților de pe teritoriul Bulgariei.

Neavând unde să-nvățăm „carte românească”, noi, cei din Găureni copilariei mele, eram o comunitate lingvistică vrednică de tot interesul experților în domeniu. Limba română o vorbeam tot timpul între noi, fără să știm însă să citim și să scriem în ea, iar limba bulgară, pe care o învățam la școală, n-o vorbeam decât cu profesorii, cu autoritățile și cu „veneticii”. Româna, din care ne lipseau neologismele și, mai ales, cuvintele legate de administrația publică, o împeștițam cu cuvinte bulgărești; iar bulgara, pe care o simțeam ca pe o limbă străină, o împeștițam cu cuvinte neoașe românești bulgarizate. De aceea, acum, când vreau să-mi evoc satul natal, va trebui, de multe ori, să „traduc” (ba din bulgară, ba din *vlașki*, adică din graiul nostru peștiț), reformulând gândurile și vorbele noastre de atunci în limba română de azi.

Respect pentru De altfel, „traducător-interpret” am fost de când mă știu, deoarece, caz unic în Găureni, am avut mamă vitregă bulgăroaică, iar aceasta, Maica Petrana, m-a învățat să scriu și să citesc în limba ei încă de la vârsta de patru ani. A făcut-o cu pricepere, căci fusese învățătoare în satul nostru.

A doua zi după vizita lui Kutev la noi, poștașul satului i-a adus domnișoarei învățătoare o cutie elegantă, ca de ciocolată, pe care era scris, cu litere mari, „Pentru Dobrinka”. Eu, mort de curiozitate, urmăream cu nerăbdare despachetarea cadoului. În fine, Dobrinka deschise cutia – dar, în aceeași clipă, scoase un țipăt de groază: înăuntru se afla vipera noastră, care între timp murise. Aruncând cutia în curte, Dobrinka fugi, cu ochii-n lacrimi, la Maica, în bucătărie. Căinii, crezând că li se aruncase ceva de mâncare, se repeziră spre cutie. Văzând însă vipera, se puseră pe un lătrat furios.

Despre această întâmplare Tata n-a aflat decât seara, când s-a întors de la pământurile pe care le aveam pe deal, unde lucrările agricole erau în toi. Am alergat să-i deschid poarta și i-am spus, pe nerăsuflăte, întreaga poveste. Făcându-și cruce, Tata mi-a zis:

— Așa mârșăvie n-am mai pomenit! Ce ticălos! Și acum ce face Domnișoara?

— Acum cred că nu mai plânge. E în odaia ei, sărăcuța de ea!

Mai târziu, la cină, Dobrinka ne-a spus că ceruse mai demult să i se dea post în altă parte și că, în curând, adică în timpul vacanței de Paști, va pleca din Găureni.

Vestea m-a îndurerat, căci aveam o simpatie deosebită față de Domnișoara. Întâi, pentru că era caldă și prietenoasă, apoi pentru că vorbea cu mine ca de la egal la egal și, în fine, pentru că știuse să-mi facă un cadou minunat, adus „tocmai de la Sofia”: un trenuleț care mergea singur pe șinele lui, dacă îi trăgeam arcul, ca la ceas! Din păcate, de trenuleț nu m-am putut bucura prea

mult timp, pentru că diverșii noștri musafiri s-au jucat cu el până mi l-au stricat. M-am bucurat, în schimb, încă și mai mult, de compania Domnișoarei, care, înțelegând cât sunt de necăjit că trenulețul nu mai merge, a devenit „pasagera” mea convinsă, luând cu regularitate loc în trenul format de mine din toate scaunele din casă; și niciodată nu uita să ia în brațe și trenulețul, „ca să-l ducem urgent la reparat”. Uneori intra atât de bine în rol, încât mă ruga să nu mân așa de repede, pentru că ea, cică, era sensibilă la curent și răcea din nimica toată. După o asemenea partidă de joacă, am auzit-o pe Maica spunându-i lui Tata: „I s-a făcut fetei de măritiș, că prea se coboară cu plăcere la mintea copilului”.

Întâmplarea cu vipera mi-a făcut-o pe Domnișoara încă și mai dragă. Mă simțeam chemat s-o apăr și să înfierez, în fața întregului sat, fapta mizerabilă a profesorului de gimnastică. Îmi întocmisem, în consecință, un fel de buletin de știri, pe care îl ofeream tuturor celor ce voiau să afle ce s-a întâmplat, amplificându-l și îmbunătățindu-l mereu la capitolul comentariilor afective, de genul: „Sărăcuța de ea, să ți se rupă inima, nu alta! Să fi văzut ce rău i-a făcut vederea viperei în cutia de ciocolată! Îți venea să plângi de mila ei!”

Svoboda, Nadejda și Gheorghe Doța

Peste câteva zile, când s-a intrat în vacanța de Paști, au sosit la noi dis-de-dimineață cele două surori nemăritate ale Maicăi, Svoboda și Nadejda, care locuiau în satul Muselievo. Abia au apucat să se așeze pe lavița din cerdac, că eu le-am spus:

— Ce bine c-ați venit pe la noi s-aflați și voi ce grozăvie i s-a-ntâmplat sărmanei noastre domnișoare învățătoare!

Le-am servit o ediție revăzută, adăugită și plină de culoare a buletinului meu de știri, iar la sfârșit am lansat întrebarea:

— Ce-ai zice tu, lele Nadia, dacă Gheorghe Doța al tău ți-ar face un asemenea cadou?

Mătușa Nadejda mă privi cam chiorâș:

— Cum te poți gândi la așa ceva? Gheorghe e un om întreg la minte. Și-apoi, nu mi-ai spus chiar tu, de-atâtea ori, că el ține la mine?

Râzând, se uită la Svoboda. Mătușa Svoboda, căreia noi, cei ai casei, îi mai spuneam și Binka, era de felul ei severă și intransigentă, așa că răspunse la întrebarea din privirea Nadejdei cu toată seriozitatea, încruntându-și sprâncenele:

— Niciodată n-ai cum să le știi cu siguranță pe toate. E de-ajuns să te întrebi de ce Gheorghii Doțov ăsta al tău o lungește atâta și nu spune nimic precis și clar. Vorbiți câte-n lună și-n stele, dar nu se vede nimic concret. Este, desigur, un băiat bun; și se pricepe la făcut planuri, că spune mereu: „atunci când ne vom căsători..., când o să ne căsătorim...” Dar numai atât; nu trece mai departe!

Gheorghe Doța, al cărui nume Svoboda îl bulgariza, era un tânăr de la noi din sat. Ajuns învățător, a cerut, cum era și firesc, să fie numit titular în satul lui natal, dar autoritățile îl țineau, de mai mulți ani, doar pe post de suplinitor. E de înțeles că situația asta de provizorat îl făcea să ezite să-și întemeieze o familie. Eu îl simpatizam, văzând deja în el un viitor unchi. Așa că și acum, în fața criticilor mătușii Svoboda, i-am luat imediat apărarea:

— Lele Binka, te rog să nu-l vorbești de rău! Mie-mi place mult de el, că m-a învățat niște cântece de dragoste românești tare frumoase. Și când, seara, se plimbă cu lelea Nadia și mă iau și pe mine cu ei, le cântăm împreună, toți trei, în românește.

— Grozave cântece! exclamă Svoboda, cu un gest disprețuitor. Nadia se ia după Gheorghii și repetă totul, ca un papagal.

Iar tu te bagi în vorba celor mari, de nu-și poate termina omul gândul ce l-a avut.

În clipa aceea a apărut Tata, care, nici el, nu aprecia faptul că mie-mi plăcea să mă bag în discuțiile adulților. Fără prea multe menajamente, mă trimise la plimbare:

— Ia vezi tu dacă Maica n-are cumva nevoie să-i aduci coceni și lemne. Ce-mi tot stai ca motanii milogi printre picioarele oamenilor?

Deoarece la Tata nu mergea cu tocmeala, am șters-o imediat.

Plapuma de zestre

Maica gătea în bucătăria din bordei și n-avea nevoie de mine. Îmi zise:

— Du-te și spune-le mătușilor tale că sunt gata cu mâncarea și că vin și eu îndată să lucrăm la plapuma de zestre a Nadiei.

Privirea plină de înțeles cu care Maica a subliniat cuvântul „zestre” m-a făcut să simt că tocmai aflasem un secret important. Am ieșit în fugă și-am transmis mesajul, după care, repede-repede, am întrebat:

— Mătușică Nadejda, când aveți nunta?

Adevărul e că eram cam contrariat că nu sunt la curent cu un eveniment care mă interesa în cel mai înalt grad și pentru care uneltisem, cu mare plăcere, în toate felurile posibile. Tata însă nu-i lăsă timp mătușii să-mi răspundă, căci pe loc inventă o altă treabă pentru mine:

— Băiețăș, fugi și adă un ulcior de apă rece! Să iei apa de la cișmeaua lu' Moțea, nu de la fântâna din vale; că ale¹ Racu și-au

¹ ale (regionalism), (cei) din familia; din neamul. (n.ed.)